

Zamišljajući bolju Bosnu i Hercegovinu

Dana 9. marta 2024. godine u Buni (kod Mostara), Savjet za inkluzivno upravljanje (CIG) okupio je grupu visokih zvaničnika glavnih političkih stranaka u Bosni i Hercegovini (BiH) u cilju razmatranja vizija za bolju budućnost Bosne i Hercegovine i debate unaprijeđenju puta zemlje u članstvo EU. Na sastanku je doneseno nekoliko zaključaka koji su sastavni dio ovog izvještaja. Elementi izvještaja i zaključci nisu nužno zasnovani na konsenzusu, već odražavaju najkritičnije elemente rasprave. Sastanak je održan po pravilu Chatham Housea i nijedan od navedenih sadržaja i zaključaka se ne može direktno pripisati bilo kom od učesnika. Sastanak je dio projekta koji zajednički podržavaju Fondacija Robert Bosch i Fond braće Rockefeller. Igor Novaković, viši saradnik CIG-a, pripremio je izvještaj i CIG preuzima isključivu odgovornost za njegov sadržaj.

Vizije bolje budućnosti za Bosnu i Hercegovinu

Od Dejtonskog sporazuma, Bosna i Hercegovina je mirna, ali politički sukobi i određeni nivo nestabilnosti su i dalje prisutni. Suočeni sa perspektivama članstva u EU i NATO, lokalni naponi za pristupanje u ove organizacije su bili neujednačeni, dok je interes same EU za integraciju regiona bio u najboljem slučaju umeren. Međutim, s ratom u Ukrajini, EU je shvatila da treba djelovati i kao geopolitički akter dajući status kandidata Ukrajini, Moldaviji i Gruziji, dok je ubrzala i svoj angažman na Zapadnom Balkanu. BiH je dobila dugo očekivani status kandidata krajem 2022. godine što nije bio rezultat rada domaćih institucija. Trenutno se dešava proces usvajanja reformskih zakona i odluka kako bi bili otvoreni pregovori o članstvu između EU i BiH, o čemu je Evropska komisija dala preporuku i pozitivne komentare.

Unutrašnje debate i političke razlike otežavaju reforme, jer dolazi do prelijevanja političkih debata i sukoba u reformske procese. Tako je opća tema sastanka bila debata o željenoj budućnosti BiH i putevima napred, članstvu u EU, unutrašnjim razlikama, mogućim zajedničkim sadržajima i dr.

Drugi su istakli da je glavni, i vjerovatno jedinstveni, zajednički imenitelj za sve u zemlji proces evropskih integracija i da taj cilj može potaknuti i druge procese koji se odnose na neriješena politička pitanja. “Trebalob razmišljati kako da život građana bude bolji, u postojećim okvirima, a najbolji i jedini način je da radimo jedni s drugima.” Drugi su kao drugi cilj istakli integraciju u NATO. Međutim, sa tim se neki od učesnika se nisu složili. Pojedini su isticali da je NATO ugrađen u Dayton i da su oni kroz Rezoluciju SB UN 1573 ionako glavni garanti mira i stabilnosti u Bosni i Hercegovini. Osim toga, naveli su, BiH ostaje protektorat, a nekoliko učesnika je insistiralo na tome da se to mora promijeniti ako zemlja želi ići naprijed.

Jedan od učesnika je rekao da je prošlost tri konstitutivna naroda previše složena i da se svaka izazovna situacija i sukob u Evrope ogleda u Bosni i Hercegovini. Po njemu, ključni cilj treba biti mir i svi akteri bi to trebali imati na umu. „Niko nije zadovoljan sadašnjim ustavom, ali ne treba

zaboraviti da je donio i sačuvao mir.“ Drugi učesnici su rekli da integracija u EU i NATO ne zahtijeva nužno promjenu Dejtonskog sporazuma, a samim tim i ustava zemlje. Održavanje postojeće strukture je skupo, ali je prošlo test vremena i garantuje mir. Drugi učesnik je naglasio da bi integracija u EU i NATO mogla pomoći vanjskoj stabilnosti Bosne, ali će unutrašnji izazovi ostati. On je istakao da je neophodan preduslov za unutrašnju stabilizaciju suočavanje sa prošlošću i prihvatanje činjenica o njoj na način na koji su ih utvrdile relevantne institucije.

Nekoliko učesnika je reklo da bi Bosna i Hercegovina postala predvidljiva i stabilna, stranci koji su prisutni bi trebali napustiti njene institucije. Ali, opšti uslov za to je da se tri konstitutivna činioca zemlje zbliže, a da se ekonomski, društveni i infrastrukturni razvoj stalno poboljšava. „Ključna riječ za približavanje društava je njegovanje „empatije“. Političari i obični građani treba stalno da pokušavaju da se „stave u kožu drugih“ i da vide kakvi su efekti jedne njihove politike i izjava na druge. Empatija i saradnja mogu promijeniti sve. Unutrašnji narativi se moraju promijeniti.

Pitanja koja nisu nužno vezana za integraciju u EU ne bi trebalo da „otežavaju proces“, rekao je učesnik. Ova praksa „truje“ proces koji je već zahtjevan. Drugi učesnik je upozorio da će čak i sa datumom otvaranja pregovora trebati vremena da se otvore prvi klasteri i pokrenu pregovori. Prvi korak je skrining, koji će potrajati. Put u EU je „tvrđ orah“.

Drugi su istakli da je jedno od značajnih pitanja na putu ka EU takozvana "Sanaderova dilema". Neki političari bi mogli biti zabrinuti da bi evropske integracije i proevropske reforme mogle negativno uticati na njih lično. “Ovo se mora sistemski rješavati u cijelom regionu, ne samo u Bosni i Hercegovini, jer sada očekujemo da se političari ponašaju kontrainuitivno.” Jedan od učesnika je istakao pitanje o vanjskom utjecaju, odnosno zemljama koje nisu “dio demokratskog poretka, a imaju ogroman utjecaj u Bosni i Hercegovini kao što su: Rusija, Turska i Kina”. “One preko svojih investicija financiraju destruktivne snage u Bosni i Hercegovini i samim tim usporavaju demokratske procese”. Učesnik je predložio pokretanje procesa “regionalne lustracije” EU bi bila suštinski pokretač promjena.

Plan rasta EU

Sastanak je potom fokusirao na raspravu o planu rasta EU. Riječ je o novoj inicijativi EU, izvan sadašnjeg okvira pretpristupnih instrumenata, koja predviđa dodatnih šest milijardi eura za zemlje regiona. Međutim, ovo nije multilateralna inicijativa (iako plan uključuje zapadnobalkansku šestorku kao grupu); svaka zemlja će potpisati poseban sporazum sa EU na osnovu reformske agende. Plan je da ga usvoji sadašnji Evropski parlament, a da će zemlje dobiti sredstva do kraja godine u svoje budžete.

Za Bosnu i Hercegovinu, pored reformi koje se odnose na dvije slobode EU (slobodno kretanje ljudi i slobodno kretanje usluga), dodatni prioriteti su reforme vezane za digitalizaciju, digitalizaciju javnog sektora, razvoj privatnog sektora, reformu energetskog sektora, razvoj ljudskog kapitala itd. Od suštinske je važnosti da država kreira reformsku agendu i razvije konkretne korake kako bi to ostvarila i apsorbirala sredstva. Kao što je jedan učesnik naglasio, geopolitički trenutak je natjerao EU da se zalaže za to, i iako je finansiranje relativno malo, ono podržava neke od ključnih reformi za društveni i ekonomski napredak zemalja regiona.

Plan je takođe od ključnog značaja za proces evropskih integracija Zapadnog Balkana. On gura napred finalizaciju Regionalnog tržišta, što će biti stvarni test za učešće na jedinstvenom tržištu EU. Učesnici su istakli da bi svi trebali ozbiljno shvatiti ovu inicijativu i ne tretirati je kao zagarantovanu. „Finansiranje nije rezervisano nužno za nas; ako sredstva ostanu neiskorišćena, EU će prenijeti novac uspješnijim kandidatima.”

Učesnici su obaviješteni da Vijeće ministara Bosne i Hercegovine treba izraditi plan reformi i da svi nivoi vlasti treba da ga podrže. Jedan od opozicionih učesnika upozorio je na opasnost da bi složena unutrašnja struktura države mogla učiniti plan nedjelotvornim, jer kantoni i entiteti mogu blokirati konkretne reforme vezane za to. Da bi plan bio efikasniji, trebalo bi uspostaviti neke mehanizme koordinacije.

Zaključci i preporuke

Sa sastanka su proizašli sljedeći zaključci.

- Mir je neophodan i svi politički akteri treba da nastave da se trude da ga očuvaju. Strane bi trebale raditi na smanjenju nesigurnosti drugih.
- Promjena narativa i empatija prema „drugome“ je put naprijed. Vjerovatno se neće promijeniti sve percepcije, ali postoji dovoljno prostora za poboljšanja, posebno ako je „empatija“ prema drugima vodeći princip.
- Postoje značajne političke razlike u pogledu mnogih pitanja u zemlji, posebno njene unutrašnje strukture i prisustva stranaca u državnim institucijama, ali postoji i prostor za debatu. Napredak bi trebao biti zasnovan na postepenom pristupu, uspostavljanju zajedničkih osnova i međusobnim ustupcima.
- Težnja za članstvom Bosne i Hercegovine za EU je zajednički element za sve strane. Svi podržavaju ovaj cilj i to treba iskoristiti za unapređenje budućnosti zemlje. Proevropske reforme treba dobro promisliti unaprijed jer zemlja treba da iskoristi pritisak EU u korist proširenja (izazvan geopolitičkim izazovima) i bolje se pozicionira u procesu pregovora sa EU.
- Plan rasta EU predstavlja šansu koju ne treba propustiti zbog unutrašnjih političkih trzavica, jer su sredstva usmjerena na podršku onim reformama koje bi mogle poslužiti kao osnova za novi ekonomski i tehnološki napredak zemlje.

Učesnici su se složili da je ovaj format koji nudi CIG koristan, da je potrebo da se poštuju pravila i uslovi koje postavljaju organizatori, te da se sastanci nastave i ubuduće, gdje bi se sljedeći trebali održati u julu, nakon izbora u EU.

Učesnici

Abecednim redom

Irdin Bajrović, Naša stranka
Josip Brkić, Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine
Mirela Bubalo, Narod i Pravda
Julia von Dobeneck, Fondacija Robert Bosch
Shpetim Gashi, Savjet za inkluzivno upravljanje
Vukota Govedarica, Srpska demokratska partija
Amer Kapetanović, Savjet za regionalnu saradnju
Safet Kešo, Stranka demokratske akcije
Danijela Kristić, Narod i Pravda
Ljubiša Krunić, Partija demokratskog progresa
Mirjana Laganin, Naša stranka
Saša Magazinović, Socijaldemokratska partija
Damir Mašić, Socijaldemokratska partija
Srdan Mazalica, Savez nezavisnih socijaldemokrata
Velibor Milivojević, Savez nezavisnih socijaldemokrata
Igor Novaković, Savjet za inkluzivno upravljanje
Alex Roinishvili Grigorev, Savjet za inkluzivno upravljanje
Haris Šabanović, Stranka demokratske akcije
Mia Vukojević, Fond braće Rockefeller